

ALGEMEEN

F. R. Ankersmit, *De historische ervaring* (Groningen: Historische uitgeverij, 1993, 50 blz., f22,50, Bf450,-, ISBN 90 6554 112 8).

Het is opvallend dat Ankersmit in zijn inaugurele rede een onderwerp aan de orde stelt dat geen verband houdt met het narrativisme en hier zelfs haaks op staat. Een historische ervaring of, in de woorden van Huizinga, een 'historische sensatie' is immers bij uitstek subjectief van karakter en laat zich moeilijk objectiveren in een narratieve context. In het betoog van Ankersmit wordt in kort bestek veel aan de orde gesteld. Twee dingen staan hem hierbij voor ogen: een analyse van het begrip 'historische ervaring' (die overigens verder gaat dan het ontwikkelen van wat door hem een psychologie ervan wordt genoemd) en het benadrukken van het belang van de historische ervaring. In het eerste is hij beter geslaagd dan in het tweede. Immers, als hij zijn betoog besluit met de woorden dat wij door de historische ervaring het verleden 'volkomen kennen, omdat het verleden ons in de zelfervaring is gegeven' en dat deze ervaring van meer belang is dan de historische beeldvorming en debat, dan dringt zich nadrukkelijk de vraag op waar deze stellige uitspraak op is gebaseerd. In het voorafgaande betoog wordt dit geenszins duidelijk gemaakt. De lezer blijft zelfs met de gerechtvaardigde vraag zitten wat nu precies onder een historische ervaring moet worden verstaan. In dit verband komt Ankersmit niet verder dan met name te verwijzen naar twee passages in het werk van Huizinga, waarbij het opvallend is dat in één ervan het betreffende begrip door deze wordt gerelativeerd. Het zou dan ook beter zijn geweest indien de schaarse omschrijvingen van historische ervaringen nader zouden zijn geëxpliciteerd en geanalyseerd, waarbij de betreffende ontboezemingen van Toynbee in deel X van zijn *A study of history* niet onvermeld hadden mogen blijven. Dit is te meer noodzakelijk, omdat er bepaald van mag worden uitgegaan dat niet alle historici uit eigen ervaring vertrouwd zijn met het begrip historische ervaring. Men blijft dan ook met de vraag zitten wat het belang van het bij uitstek subjectieve karakter van de historische ervaring voor het per definitie intersubjectieve karakter van de geschiedbeoefening kan zijn.

De hier geleverde kritiek laat echter onverlet dat de wijze waarop Ankersmit het zo ongrijpbare begrip van de historische ervaring aan een nadere analyse onderwerpt interessant en soms buitengewoon belangwekkend genoemd kan worden. Zijn betoog bestaat uit een drieluik van nogal verschillend gearde beschouwingen: een analyse van het schilderij *Arcade met lantaarn* van de achttiende-eeuwse schilder Francesco Guardi, een analyse van Kants begrip van het sublieme en een beschouwing over Aristoteles' analyse van de zintuiglijke ervaring. Van deze onderdelen beschouw ik de door Ankersmit uitgewerkte analogie tussen de historische ervaring en Kants analyse van het sublieme, zoals uiteengezet in diens *Kritik der Urteilkraft*, als het meest waardevolle en overtuigende. In Kants analyse van het sublieme wordt duidelijk gemaakt hoe de in zijn filosofie centraal staande spanning tussen de fenomenale en noumenale wereld, tussen verstand en rede, in de ervaring van het sublieme wordt overbrugd. In dit verband bestaat de analogie met de historische ervaring met name daaruit, dat hierin de 'fenomenale' tijdsdimensie wegvalt.

In zijn analyse van Guardi's schilderij, die aan de behandeling van Kant voorafgaat, benadrukt Ankersmit bepaalde optische paradoxen, die als onwaarschijnlijkheden de 'onwaarschijnlijke waarschijnlijkheid' van de historische ervaring illustreren. In het laatste onderdeel wordt het belang dat Aristoteles hecht aan het tastzintuig bij de zintuiglijke ervaring als model van de historische ervaring naar voren gebracht. De wijze waarop de metafoor van het 'tastend zien' in dit verband al te letterlijk wordt opgevat en zelfs in verband wordt gebracht met het

traditionele begrip van de historische 'Bildung' is bepaald minder overtuigend en ontkracht de eerder uitgewerkte analogie met het sublieme bij Kant. Dit is echter ook de opzet van Ankersmit, omdat hij hiermee de alledaagsheid en zo het belang van de historische ervaring wil benadrukken. Zoals gezegd is dit een weinig aannemelijk standpunt.

W. J. van der Dussen

H. P. M. Hillegers, *Heerdgang in zuidelijk Limburg. Een vorm van extensieve beweiding in verleden, heden en toekomst* (Dissertatie Maastricht 1993, Publicaties natuurhistorisch genootschap in Limburg, Reeks XL, i; Maastricht: Natuurhistorisch genootschap in Limburg, 1993, 160 blz., f35,-, ISSN 0374-955X).

Heerdgang is de vroegere beweidingvorm, waarbij vee onder leiding van een herder dagelijks de weidegronden bezocht en 's nachts werd opgesteld. Die beweiding vormt het onderwerp van het proefschrift waarop de bioloog Henk Hillegers in Maastricht promoveerde. Zijn onderzoeksgebied is Zuid-Limburg, een typisch akkerbouwgebied waar de veehouderij in de historische literatuur nog maar weinig aandacht heeft gekregen.

Hillegers is in de Limburgse natuurbescherming een bekende persoonlijkheid, met grote verdiensten voor het natuurbeheer. Hij is de drijvende kracht achter de kuddes mergellandschappen, die de laatste jaren in steeds grotere aantallen worden ingezet om natuurterreinen te beheren. Het proefschrift vormt de historische onderbouwing van die praktische werkzaamheden.

Het boek bestaat uit drie delen. In het eerste, 'toponymische' deel ligt de nadruk op het verleden. Plaats- en veldnamen met bies(t), drenk, groen, mes(t) en dries geven een indruk van vorm en omvang van de vroegere beweidingssystemen. Het tweede, 'botanisch-oecologische' deel beschrijft de vegetatie. Daarbij ligt de nadruk op vegetatietypen die nu nog te vinden zijn, maar die hun ontstaan danken aan vroegere beweiding. In het laatste deel wordt de lijn doorgetrokken naar de toekomst, en gaat het om de rol die mergellandschappen (kunnen) spelen in het beheer van natuurterreinen. Het is al met al een proefschrift dat zich weinig aantrekt van de vele scheidslijnen die in de academische wereld tussen verschillende vakgebieden zijn opgericht. Onderzoek op een groot aantal vakgebieden, waarvan vegetatiekunde, historische geografie en toponymie de belangrijkste waren, leidt tot een gevarieerd beeld van de vroegere veehouderij in Zuid-Limburg. Dat interdisciplinaire karakter is noodzakelijk voor een dergelijk onderzoek, maar maakt ook kwetsbaar. Waar het totale beeld ongetwijfeld klopt, zal iedere specialist op het eigen vakgebied tekortkomingen constateren.

Zoals uit de inhoudsopgave al blijkt, is de toponymie voor Hillegers de belangrijkste bron van informatie over het verleden. De beoefening van de toponymie vereist zowel geografische als taalkundige kennis. In het eerste aspect kan Hillegers zijn grote kennis van bodem, landschap en vegetatie inbrengen. Op het taalkundige vlak komt hij misschien wat theorie tekort, maar maakt zijn kennis van het lokale dialect veel goed. In zijn meeste naamsverklaringen weet hij dan ook te overtuigen. Toch laat de auteur op dit terrein nog wel wat steken vallen. Zo gaat hij vrijwel nergens op zoek naar de oude spellingswijzen, en laat hij ook de belangrijkste literatuur over toponiemen (bijvoorbeeld M. Schönfeld, *Veldnamen in Nederland*; R. Künzel, e. a., *Lexicon van Nederlandse toponiemen*) ongebruikt. Soms doet hij hiermee zichzelf tekort. Hillegers rangschikt Wittern en Brunssum onder de -heemnamen, terwijl de juiste afleidingen zelfs beter in zijn betoog zouden passen. De oudst bekende schrijfwijzen, respectievelijk